

Ольга ЛЯШКО

Головна зберігачка фондів
Національного заповідника
«Глухів»

КОПОВУШКА

Хто з нас не чув такий вислів: «Особиста гігієна – запорука вашого здоров'я!» Наше тіло вимагає догляду за шкірою, волоссям, порожниною рота та вух. Все це – складові особистої гігієни, невід'ємна частина загальнолюдської культури. Саме усвідомлене дотримання її правил і відрізняє кожного з нас від тварин.

Сьогодні ми поговоримо про цікаву річ – коповушку, яка більше відома нам як вухочистка, вушна паличка або вушна лопатка, призначена для чищення слухового проходу.

У музейному фонді Національного заповідника «Глухів» зберігається коповушка (2143 КН), датована III–IV ст. Це мідна пластина довжиною 25 мм, звужена до центру і злегка розширена обабіч на кінцях. Її лицева сторона прикрашена рельєфною прямою лінією, зворотна – гладка, недекорована.

Перші знайдені археологами коповушки датуються кількома століттями до нашої ери. В ті давні часи людям іноді, як і нам зараз, було необхідно почистити вуха. Спочатку коповушки виробляли з дерева та кістки, пізніше – з металу: бронзи, зо-

лота, срібла, заліза та нержавіючої сталі. Відомо, що вони були досить поширеним виробом у багатьох народів Азії та Китаю. Наприклад, вухочистки родом із Японії мали назву «mimikaki». Вони виготовлялись із бамбука довжиною від 130 до 150 мм і за формою зазвичай не сильно відрізнялись: одні – із злегка загнутим кінцем, інші – з більш заокругленим у формі ложечки. На протилежному боці кріпилася «брахма», яка слугувала як для делікатного протирання вуха, так і в якості оздоблення. Для її виготовлення брали пух водоплавних птахів, який зв'язували ниткою та кріпили до палички. Сам процес очищення надзвичайно приємний, який японці вважають формою розслаблення. Таку послугу надають у сучасних масажних та спа-салонах. Під час процедури клієнти так розслабляються, що аж засинають.

Свого поширення на території Європи коповушки набули у XVII–XIX ст. Вони мали вигляд вузької лопаточки з мініатюрною ложечкою на кінці. Крім бронзи та дорогоцінних металів, для їх виготовлення частіше використовували дерево, слонову або черепахову кістку, китовий вус, роги різних тварин, а для фарбування – природні олії. Зберігали зазвичай коповушку у спеціальному шкіряному футлярі або чохлі.

Переглядаючи інформацію про цей делікатний предмет, можна сказати, що серйозного вивчення йому не приділяли, а ті дослідники, що цікавилися цією темою, сходяться на думці, що коповушка була обов'язковою частиною туалетного приладдя. Ось і виходить, що навіть у такої, начебто нехитрої на перший погляд, знахідки є своя історія. Підтвердженням цьому є, наприклад, виявлення срібної коповушки XI – першої половини XII ст. під час археологічних розкопок у 1978 р. у с. Нововоронцовка Херсонської обл. Її форма нагадує невеличку витягнуту

Коповушка з фондів Заповідника (2143 КН)

ложечку довжиною 120 мм, прикрашену на вершні у вигляді чотирьох листочків. Інша коповушка XII ст., піднята під час досліджень на Конtrakтовій площі у Києві у 1984 р., бронзова, аналогічна за формою, тільки відрізняється розміром (довжина 45 мм), конструкцією кріплення та на вершні.

Зазвичай коповушки кріпились до ланцюжка або шкіряного шнура (гайтану), для чого мали відповідний отвір. Причому, з огляду на вишукане декорування, можна припустити, що їх використовували не тільки в гігієнічних цілях, а й в якості прикрас на волосся, одяг, пояс. Інколи їх знаходять разом на одному шнурі з хрестиком, де вони вже виконують функцію оберегу.

Сьогодні коповушку можна побачити не тільки у кабінеті лікаря-отоларинголога. Сучасна промисловість для догляду за вухами випускає спеціальні набори, до яких з високоякісного матеріалу, безпечного для здоров'я, входять різні інструменти, у тому числі вухочистки, які мають закінчення у вигляді ложечки, спіралі, петлі.

Сучасний набір для вушної гігієни

Ірина МОШИК

Генеральна директорка
Національного
заповідника «Глухів»

Улаштування центрального електричного освітлення Глухова на початку XX ст.

Здавна енергія була найважливішим чинником, що визначає життя людини і розвиток цивілізації. Історичний розвиток енергетики, починаючи від часів, коли людина оволоділа вогнем і до отримання атомної енергії, відображає постійний пошук, великі відкриття, накопичення і передачу від покоління до покоління знань, найважливіших досягнень в області її застосування.

Міфи про першу «лампочку Ілліча» з'явилися в радянські часи. Електрика прийшла в Російську імперію досить пізно у порівнянні з європейськими країнами, проте до революції була створена досить солідна база загальної електрифікації країни, яку більшовики пізніше назвали планом ГОЕЛРО. Насправді ж ідея розробки цього плану, його концепція, програма і конкретні характеристики припадають на межу XIX–XX ст., коли електрика тільки залучалася до побуту населення великих міст і була неабиякою дивиною, символом всевітнього прогресу.

Нова епоха індустріалізації, інтенсивний розвиток промислового виробництва вимагали використання нових джерел енергії для потреб підприємств та міської інфраструктури, тому ще з кінця 60-х років XIX ст. почали використовувати газове освітлення, яке мало істотні переваги перед рідким паливом: централізоване постачання, відносно дешевизну, нескладну конструкцію газових пальників, простоту обслуговування. Проте поява економічного електрогенератора Грамма в 70-х роках XIX ст. дала змогу широко застосовувати електричну енергію насамперед для освітлення. По мірі розростання міст, появи великих будинків, готелів, магазинів, видовищних закладів газове освітлення ставало все більш пожежонебезпечним.

Відомо, що електрична мережа в до-революційній Україні вже мала широке розгалуження. Промислово розвинені регіони інтенсивніше використовували новітні технології, проте і порівняно невеликі містечка долучалися до застосування благ цивілізації. Так у листопаді 1910 р. Глухівська міська управа уклала договір з інженером К.І. Маєвським на влаштування у місті центрального

Вуличне освітлення Глухова на початку XX ст.

електричного освітлення. Влада надавала йому виключне право на продаж електроенергії в межах Глухова до 31 грудня 1940 р. Проте вона не заважала містянам застосовувати альтернативні джерела електроенергії і використовувати її в межах одного кварталу без права поступки чи продажу іншим особам. Тобто городяни мали право користуватися власними електричними генераторами у своєму приватному помешканні або підприємстві.

Для улаштування приміщення центральної електричної станції зі всіма допоміжними спорудами влада міста надавала підприємцю Маєвському в безоплатне орендне користування ділянку землі по вулиці Терещенківській площею 900 квадратних сажнів. Також інженер мав право здійснити розгалуження повітряної чи підземної мережі проводів по всіх вулицях, площах та бульварах міста для розподілення електроенергії.

Тарифи на електроенергію були високими і стягувалися за 1 годину горіння лампи і ліхтаря. Дорожнеча не перешкоджала збільшенню кількості споживачів, оскільки багаті власники будинків охоче проводили до них електричне освітлення. У перспективі планувалося облаштування трамвайних колій, бо в укладеному з К. Маєвським

договорі обумовлювалося використання електроенергії і для таких потреб.

Глухівська міська управа надавала можливість електростанції користуватися водою з колодязя, розташованого на орендованій ділянці. Більш того, Маєвському навіть пропонувалося спорудити власний колодязь або скважину на відведеній землі. Натомість влада зобов'язувала його улаштувати стічну систему для відведення використаної води з дотриманням усіх санітарних норм, а протягом року спорудити більш потужну електростанцію і розгалужену мережу проводів для електричного освітлення у радіусі півтори версти від станції (як центру) і забезпечити електроенергією потреби громади включно з тимчасовим збільшенням потужності, як от, наприклад, для святкової ілюмінації. Якщо ж Маєвський не задовольнив би ці вимоги, Глухівська міська управа залишала за собою право на встановлення інженером стовпів облаштовувати паралельну мережу проводів.

Поряд з основними обов'язками по влаштуванню електростанції, підприємець повинен був безкоштовно переобладнати міське газове освітлення на електричне загальною потужністю на сорок тисяч свічок, причому розподілення джерел освітлення та їх потуж-

ність у різних частинах міста визначалися рішенням Глухівської міської управи, проте з урахуванням технічних можливостей електростанції.

У приміщенні міської управи планувалося розмістити 15 ламп потужністю по 25 свічок кожна. Вуличні дугові ліхтарі підвішувалися на тросах поперек вулиці, а розжарювальні ліхтарі розміщувалися на електричних стовпах уздовж однієї сторони вулиці. Зовнішні ліхтарі освітлення приміщення управи кріпилися на звичайній «скромній» арматурі. Через пів року безперебійної роботи електричного освітлення газові ліхтарі вуличного освітлення, які перебували у власності міста, переходили у повну приватну власність Маєвського, а він отримував право їх використання на власний розсуд, аж до продажу.

Інженер мав власним коштом застрахувати від пожежі свою електростанцію на суму її повної вартості в одній чи декількох страхових агенціях, однак на ім'я Глухівської міської управи. Питання технічного характеру ви-

рішувалися виключно підприємцем в одноосібному порядку. Міська влада, йдучи назустріч модерновим нововведенням, дозволяла йому на власний розсуд підстригати та розчищати дерева, які виходили за межі приватних володінь і заважали розгалуженню проводів. На вулицях Києво-Московській, Терещенків, Спаській, Білополівській стовпи повинні були бути не менше 15 аршинів заввишки. Запобіжні заходи та особиста безпека під час експлуатації мережі та станції покладалася повністю на їх власника. Всі підприємства і будівлі, зведені на орендованій ділянці, опівдні 1 січня 1941 р. у робочому порядку в повному обсязі мали перейти безоплатно у власність міста. 1 січня 1920 р. підприємець зобов'язувався надати до міської управи точний інвентаризаційний опис всіх будівель на орендованій ділянці.

Договір, підписаний сторонами, обумовлював обопільну вигоду. Протягом тридцяти років К. Маєвський мав прибутки за надані послуги, городяни

користувалися цивілізаційними благами, а в кінцевому результаті місто отримувало у власність електростанцію і надалі розпоряджалося надходженнями від її експлуатації на власний розсуд.

На жаль, договір не був виконаний у повному обсязі через початок Першої світової війни і наступні революційні потрясіння. Проте роботи з електрифікації міст у передвоєнний період набули інтенсивного характеру. У 1913 р. встановлена потужність електростанцій України визначалася у 304,3 тис. кВт, їх річне виробництво досягло 543 млн. кВт год, хоча показник споживання електроенергії на одного мешканця складав лише 15 кВт год на рік [6]. Однак, за темпами розвитку електротехнічної і електроенергетичної галузі економіки держави передвоєнного періоду випередили середній темп приросту капіталів у промисловості. Таким чином, енергетика почала розвиватися темпами, які випереджали розвиток економіки, що було неодмінною умовою енергетичної безпеки країни.

Юрій МИЦИК

Доктор історичних наук,
професор
м. Київ

Два документи XVII ст. про Путивль з польських архівосховищ

Цього року, незважаючи на московську агресію, вдалося трохи попрацювати в архівосховищах Кракова. Зокрема у відділі рукописів бібліотеки ПАН ми ґрунтовно вивчили колекцію Маріана Гожковського (1830–1911) – польського колекціонера, історика, мистецтвознавця. Він народився у Білій Церкві, шкільну освіту здобував в Умані та Житомирі, далі вчився у Київському університеті, по студіях чимало подорожував, осів у Кракові, де зблизився з видатним польським художником Яном Матейком. У Кракові він і помер. Ще в університетські роки він здружився зі Станіславом Філіпом Кшижановським (1841–1881), теж студентом Київського університету і теж колекціонером, власником маєтку Чорноводи. Він з родиною з 1869 р. жив у Кракові, потім у Львові, врешті у Варшаві, де й помер.

Ряд рукописів з колекції Кшижановського опинилися у власності Гожковського, про свідчать відповідні печатки. Ці документи

містять у собі українські документи, насамперед з Сіверщини і про Сіверщину XVII–XVIII ст. Гожковський значно доповнив її за рахунок рукописів аналогічного походження у 1858 р. і вивіз до Кракова. Ці дії Гожковського викликали обурення української інтелігенції, в першу чергу видатного історика Володимира Антоновича, який виступив з розлогою статтею-протестом. Антонович мав рацію, бо нікому не дозволено, по суті, красти національні скарби іншого народу. У той же час слід визнати, що завдяки цій крадіжці рукописи збереглися і їх не спіткала сумна доля багатьох українських зібрань, котрі були знищені в лихоліттях революцій і війн або ж були викрадені і присвоєні московськими загарбниками.

Однак збереження рукописів не означає їх актуалізації та дослідження. Польських істориків мало цікавить історія України, тим більше Сіверщини, яка віддалена від Польщі географічно і не так тісно пов'язана з нею як, скажімо,

Галичина. До того ж поляки в своїй масі не знають на кириличному письмі, тим більше на скорописі XVII–XVIII ст. Лише одиниці українських істориків часів СССР мали можливість працювати в польських архівосховищах, а в часи незалежності перепорою стали, в першу чергу, економічні труднощі. Тому ми не тільки друкуємо окремі документи з цієї колекції як раніше, а фотографували майже всі її справи. Треба ще певний час на систематизацію і аналіз цих документів, але деякі з них можна вже зараз оприлюднювати. Так у справі № 267, де містяться переважно документи, написані московським скорописом XVII ст., є два документи-купчі, написані українським скорописом у Путивлі, і мова в них йде про Путивль. Важливо зокрема те, що тут згадується св. Димитрій Ростовський (Туттало), котрий був в цей час ігуменом Петропавлівського монастиря, що знаходився під Глуховом. Відзначимо, що дати проставлені літерами, і в першому документі останню літеру можна прочитати ➡

← по-різному. Проставили «3», тобто «7», бо підтверджується змістом документа. Ці два документи наводимо нижче і сподіваємося, що вони стануть у пригоді глухівським краєзнавцям.

№ 1

1697, не раніше лютого 4 (січня 25). – Путивль. – Розписка

«В сем году генваря в 25 день путивлец Никита Иванов син Малого з женою своею и з дітми дал сию росписку Глуховского уезду Петропавловского монастыря игумену Димитрию з братиею в том, что владіт ему, игумену, з братиею на речке на Клевені у Хвостова селища у Везионской мелниці моім, Никитиним, жеребем, что мні, Никите, в той мелниці (моім, Никитиним, жеребем) доводитца на мой жеребей, до Василева дни Кесарийского (1 січня за старим стилем – Ю.М.) впробудушего сз [7]206 (тобто 1698 – Ю.М.) году. А взят мні, Никиті, за тот свой жеребей на нем, игумене Димитрию, з братиею за год сім рублей полских чехов. И в тот свой мелничной жеребей мні, Никиті, и моей жені и дітем к ним, игумену Димитрию з братиею в год до вышшей писанного срока не вступатца, а братьям, игумену з братиею, с той мелниці всякой хліб мой, Никитин, жеребей до вышшеписанного срока. А будет я, Никита, или моя жена и діти учнем к ним, игумену з братиею, вступатца или хліба брат не дадим и в том харчей каких доставим, и ему, игумену Димитрию, з братею взят ті свої харчи, что ему станет на мні, Никиті, и на моей жені и на дітях по сей росписки удвое. В том я, Никита, ему, игумену Димитрию, з братиею и росписку сию дал при зацних и віри годних людях: Матвію Евфимовичу, майстеру каменного діла, Феодору Лаврентиевичу, майстеру оконного діла, жителях царствующаго града Москви, и при Стефану Татарину, путивльскому жителю».

Запис на звороті: «Росписка Галчи на за год прошлый 1696, за сей год 7 рублей дано при Матвію Евфимовичу, майстеру каменного діла, вмісто Никити Малова Галки по его прошению дякон Иннокентий руку приложил».

БПАН у Кракові. – Відділ рукописів. – № 267. – Арк. 11. – Оригінал

№ 2

1698, не раніше січня 22 (12). – Путивль. – Розписка

«Се аз путивлец Никита Иванов син Малого з женою своею и з дітми

Залишки Петропавлівського монастиря. Кам'яний мур біля покоїв архімандрита. Фото 2013 р.

дал сию запис Глуховского уезду Петропавловского мнастиря игумену Якову з братьями в том, что в ннішнем [7]206 году генваря 12 дн взял я, Никита, з женою своею и з дітми у него, игумена, з братиею осм рублев денег полских чехов, да хліба мірою глуховскою осмачка ржи, осмачка пшеници, да кабана, да мірка пшона, тридцят кварт вина, а за ті денги и за хліб и за все вышшеписанное поступили мы, Никита, з женою своею и з дітми ему, игумену, великого государя жалованья, а свой мелничной жеребий кромі иных жеребов в камнях и в толчеях и в валюшах, что в Путивльском уезде нам реки на Клевене у Хвостова селища, владіт ему, игумену, з братьями в той вишшеписанной мелниці тім моим жеребом з ннішняго [7]206 году з генваря по вышшеписанное число. А нам, Никите, из женою и з дітми к нему, игумену, з братьями, в тот свой мелничной жеребей ни во что не вступатца некоторыми ділы ни оттяговат и от сторонних людей и откупщиков и о всяких кріпостей очишат в том году харчей убытков никаких не доставит.

А тот мой мелничной жеребей в том году никому не продан и не заложен и не поступлен и ни в какие кріпости не отписан кроме его, игумена, з братиею, также и впрод мне своею мелничного жеребя в тот год никому не продават и не закладыват, и не поступатца, и ни в какие кріпости не отписоват. Толко мне, Никите, и жене моей и дітям в том мелничном жеребі мают хліб про свой обыход 6 четвериков старою болшою мірою. А буде я, Никита, или моя жена и діти учиня к ним, игумену з братиею, в тот свой жеребей не выждав году, учнем вступатца или хліба брат не дадим и в том харчей каких достават и ему, игумену Якову, з братиею взят ті свої харчи, что им стает, н мні, Никите, и на моей жені, и на дітях по сей росписки взят удвое. В том им я, Никита, ему, игумену, з братьями и росписку сию дал.

К сей записи иеромонах Геннадий вмісто путилца Никити Малого по его велению руку приложил. (...) * 1698».

БПАН у Кракові. – Відділ рукописів. – № 267. – Арк. 13. – Оригінал

Надія МІРОШНИЧЕНКО

Вчена секретарка
Національного заповідника
«Глухів»

Роль совєцької преси в ліквідації тодішніх «іноагентів»

Масмедіа у демократичному суспільстві є незалежним джерелом інформації, яке подає правдиві факти та несе інформативно-просвітницьку функцію. Для тоталітарної держави, якою був Совєцький Союз, засоби масової інформації були дієвим інструментом впливу на формування світогляду громадян. Медіа-система в СРСР була заполітизованою, ідеологізованою, підконтрольною державі і не допускала альтернативних поглядів. Основними завданнями тогочасного медіаконтенту були підтримка та зміцнення діючої влади, пропаганда совєцького способу життя, формування комуністичної свідомості, дискредитація опонентів.

Саме такими опонентами політичного режиму СРСР були члени Хрестовоздвиженського трудового братства, заснованого поміщиком М.М. Неплюєвим. На прикладі публікацій 20-х років ХХ ст. (час, коли сталінська диктатура розпочинає масові політичні репресії) простежимо ставлення совєцької держави до Братства та його засновника, а також розглянемо основні причини ліквідації общини.

1925 рік став для «неплюєвців» роком судових позовів та вироків. Саме в цьому році вийшла, мабуть, найбільша кількість статей совєцького періоду, присвячених Братству. Доля «Воздвиженської трудової артілі» висвітлювалася на шпальтах таких видань як «Вечерний выпуск», «Вечернее радио», «Диктатура труда», «Красная армия», «Красное знамя», «Коммунист», «Молодой шахтер», «Наш путь», «Харьковский пролетарий» та ін.

Для совєцької держави Трудове братство було «білогвардійською організацією під маскою християнського братства», «гніздом контрреволюції», «монахами-контрреволюціонерами». Але нова тоталітарна влада не відразу викрила крамольність Братства. Як все ж таки воздвиженням вдалося існувати в атеїстичній державі, яку вони, в своїй більшості, не визнавали, зберігаючи звичний устрій життя та релігійний дух свого осередку? Це ж питання зустрічаємо в газетній статті 1924 р. «История одной артели»: «...как это в Советской

республике, на протяжении 7-ми лет, могла существовать такая артель? Неужели в Новгород-Северском округе не было парторганизаций, не было органов советской власти? Все это было, но попытки что-либо предпринять встречали целый ряд препятствий. Эти препятствия, в виде спецов, сидели в наркомземе и прекрасно выполняли роль стража монархических организаций. Для подтверждения этих слов привожу некоторые выдержки из письма одного инструктора наркомзема. «Дорогое братство, да хранит вас господь бог. Не только я, но и другие сотрудники наркомзема стремятся оказать вам какое только возможно содействие. Я продолжаю работать здесь до тех пор, пока есть еще надежда приносит пользу артели, в особенности с религиозным содержанием. Безусловно, время, посвященное этой работе, не прошло бесполезно. Могло быть хуже, если бы раньше работали здесь другие люди... (Артель была бы советской Ф.М. – Ф. Миронов, автор статті). Сколько можно, сдерживал стрелы, принимал на себя, и кое-чего достиг. Привезите все материалы на действия местных властей. Попытаемся еще раз добиться результатов. Благодарю за гостинцы. Привет М. Уманец, О. Неплюевой (помещицы), епископу Макарию, Л. Биркину (сенатор) и протоиерею Секундову». Вот тот барьер, который не давал возможности местной власти на протяжении всего времени что-либо предпринять для коренного изменения быта этой «коммуну».

Протягом декількох років братчики намагалися приспати пильність комуністичної влади, змінюючи назву своєї общини. Так у 1919 році Воздвиженське братство було перейменовано на «Першу українську радянську комуну»; у 1923 році воно перетворено на сільськогосподарську артіль імені Жовтневої революції, визнану одним із кращих колективних господарств у Союзі. Справедливо буде зауважити, що значна кількість братчиків активно взаємодіяли з новою владою, беручи участь у конфіскації поміщицького майна і працюючи інструкторами зі створення комун у різних регіонах України. Однак керівництво Трудового братства (Дума)

намагалося не зраджувати основним ідеям свого фундатора. Гуртожитки братчиків, в яких знаходилися ікони, все ще носили ім'я святих; проводилися молитовні зібрання, «думці» унікали совєцької символіки, свят та ідеології. Ці факти не могли довгий час залишатися поза увагою диктаторської влади і врешті у 1924 році «пришло время, когда вся эта свора должна будет ответить перед пролетарским судом за все те преступления, которые они совершили».

Загалом у совєцькій пресі Воздвиженське братство було представлено як «колективний поміщик», «капіталістична організація», «...зачатая махровым черносотенным помещиком Неплюевым во имя эксплуатации трудящихся по христианским рецептам». Серед «злочинів», які скоїли «неплюєвці» за час свого існування, «Наиболее тяжкие ... относятся ко времени гетманства, немецкой оккупации и деникинщины. При немцах они оказывали помощь оккупантам, при белогвардейщине выдали коммунистов белым. Накануне прихода красных они разрушили сахарный и металлический заводы и разграбили заводское имущество, «а также угнали скот из имения завода, с целью лишения красных войск продовольствия». «Дума обратилась с верно-подданныческими чувствами к гетманскому правительству, заявляя, что с этим правительством «весна улыбнулась всей Украине» и просила отпустить вооружение...». Не менш тяжкий «злочин» воздвиженці учинили під час революції 1905 р., коли селяни масово кинулися захоплювати землі та майно поміщиків; члени Братства, які також потерпали від нападів, запрошували собі на допомогу військових найманців. Такі дії були розцінені комуністами як беззаконні напади на незахищених селян: «В конце августа 1905 года между беззащитными селянами, находившимися на лугу – с одной стороны, а с другой – братчиками и казаками произошло столкновение. В результате несколько селян было ранено, один из них от полученных ран вскоре умер. Но братство не удовольствовалось этим: после побоища много селян было арестовано и предано суду. Члены братства, которые помогали

← казакам расправиться с селянами, выступали на суде с обвинениями против селян. Так проводилась «коллективизация» в те времена».

Також братчикам висувалися звинувачення у невизнанні Совецької республіки. Як доказ цьому, на сторінках газети «Вечерний выпуск» зафіксовано яскравий епізод: «Как-то однажды, под веселую минуту, Цвелодуб, бывший глава Воздвиженской артели и

криття протоієрея Трудового братства О. Секундова: «В шестую годовщину Октябрьской революции над общежитием, в котором проживал Секундов, был вывешен красный флаг. Как на грех, в этот день должен был приехать высокопоставленный гость – епископ. И вот, из боязни скомпрометировать себя, отец Александр обращается с просьбой к члену артели: А ну-ка, Федя, сними эту штуку, что висит на доме, а

щим за письменным столом. Холеное, барское лицо пристально смотрит из рамки. Чем может похвастаться общежитие – это чистотой. Все блестит даже при скупом свете осеннего дня».

Интереси Трудового братства в суді відстоював захисник Л.К. Берман, який намагався дати об'єктивну оцінку усім моментам процесу та довести, що статті, інкриміновані обвинуваченим, не відповідають обставинам справи. «За-

КРАСНОЕ ЗНАМЯ

ПОДПИСЫВАЙТЕСЬ НА СВОЮ ГАЗЕТУ «КРАСНОЕ ЗНАМЯ»

РАБОЧИЙ, СЕЛЯНИН, ВОЙ ДРУГ К СОВЕТСКИМ

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА НА МЕСЯЦ:

Для учреждений и частных лиц — 1 р. 30 к.
Для сельбу, школ, членов артели и профсоюзов — 1 р. —

Коллект. через профсоюзы, фабзавкомы и коопслужбы (не менее 5 эк.) — 30 к.
Льготы: подписка для ар-цев, солдат и мелких работников — 70 к.

АДРЕС РЕДАКЦИИ И КОНТОРЫ:

ЧЕРНИГОВ.

ДОМ «ПЕЧАТИ».

ПЛАТА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ

За строку копирания поезда 40 к.
06 утери документов — 1 р.
За последующий — 20 к.

0 вызовов для развода — 3 р.
Предложение и спрос труда — 1 р.
Многостраничные — по соглашению.

ВОЗДВИЖЕНСКОЕ БРАТСТВО — ГНЕЗДО КОНТР-РЕВОЛЮЦИИ.

Братство при советской власти.

Деникинские банды разгромлены. Укрепляется на Украине советская власть.

Как это время работает Воздвиженское братство.

Ждет чего то закопанное в лесу оружие. А братство меняет вывеску и уже не „Крестовоздвиженское братство“ оно теперь, а — „Воздвиженская трудовая артель“.

Артель занимается „полезной“ хозяйственной деятельностью.

Воздвиженская артель заключи-

Хозяйственная „деятельность“ братства. — Протоиерей Секундов и красный флаг. — Петлюровская прокламация. — Кто привлекается к суду.

большинцы, а все остальное „братчи-ны. Укрепляется на Украине со-ки“ попросту „загнали“.

В специальных баках, запако-ванных в ящики, спирт, под видом в фруктов, направлялся для продажи. вывешен красный флаг. Как на Это — образец хозяйственной де-грех, в этот день должен был при-ехать высокопоставленный гость — епископ. И вот, из боязни скомпро-метировать себя, „отец Александр“ обращается с просьбой к члену артели: А ну-ка, Федя, сними эту прокламацию, ходившую по рукам. штуку, что висит на доме, а то мне

В шестую годовщину Октяб-рской революции, над общежитием, в котором проживал Секундов, был вывешен красный флаг. Как на грех, в этот день должен был при-ехать высокопоставленный гость — епископ. И вот, из боязни скомпро-метировать себя, „отец Александр“ обращается с просьбой к члену артели: А ну-ка, Федя, сними эту прокламацию, ходившую по рукам. штуку, что висит на доме, а то мне

малю участие и руководители братства. Рабочие до сих пор помнят разгром заводского имущества, произведенный главарями братства с помощью немцев, а члены сельско-хозяйственной артели жалуются на притеснение их и на ряд контр-революционных действий руководи-телей братства.

В результате этих жалоб и про-изведенного по ним следствия раскрыта яркая картина, которая показывает, как братство, основан-ное на принципах любви к ближнему и христианского милосердия, основанное на трудовых началах, — обратилось в гнездо контр-револю-ции, в сборище врагов трудящихся.

Руководители братства и актив-

Фрагмент газеты «Красное знамя» зі статтею про Воздвиженське трудове братство

опытный ее житейский дипломат, так высказался в кругу своих приятелей: «Воздвиженск – это вторая Америка. Из всех государств мира только мы да она не признали еще до сих пор советской власти». Фраза характерная, тем более, что произнесена она была не позже прошлого года (1924 г.). Члены братства – «коммуны» продолжали упорно до последнего времени не признавать советской власти. По этому же пути стремились они тянуть за собой и всю остальную массу. «...Запрещая меньшей братии, особенно молодежи, праздновать годовщину Октябрьской революции, петть Интернационал и т. д. От этого «братства» по всей округе нелепые слухи, контрреволюционная пропаганда. При братстве существовала школа, где детей обучали закону божьему и применяли телесные наказания. Вместо политико-просветительной работы члены артели обязаны были каждый день собираться для чтения библии и каждую пятницу, по вечерам, для чтения «бессмертных сочинений» Неплюева». А в дописі «Братство при советской власти» знаходимо ви-

то мне будет здорово неловко».

Судовий процес по справі Трудового братства тривав близько року з кінця 1924 р. до кінця 1925 р. У цей час співробітниками Державного політичного управління були проведені обшуки в Братстві. Була вилучена зброя (кулемети, гвинтівки, револьвери та набой, які братська дума зберігала для самозахисту), церковні цінності, дорогоцінні царські монети (срібні та золоті), що належали М. Неплюєву, «в подвале винокурного завода, особенно ценным был найденный крест с большой звездой с бриллиантом». Під час обшуків один із неспроханих гостей общини поділився своїми враженнями щодо інтер'єру братського гуртожитку: «Здесь мещанский уют тесно переплелся с внешними атрибутами религиозного культа. Ни одного из углов в каждой комнате буквально не видать из-за массы икон. Развешаны по стенам картины религиозного содержания. Центральное место везде отводится литографированному портрету Неплюева. На этом портрете он изображен с задумчивым видом, сидя-

щитник детально анализирует статьи текстами кодекса и настаивает за давностью преступлений на освобождении подсудимых от ответственности. По его мнению, все улики противоречивы, частью голословны и исключают возможность обоснования приговора. Остатнавиваюся на личности основателя братства – помещика Неплюева, Берман характеризует его как своеобразный тип кающегося дворянина, мечтавшего христианской любовью разрешить социальные проблемы. Он не отрицает возможности антисоветских настроений в братстве, однако, не выразившихся в активных контрреволюционных действиях, и выражает уверенность, что суд найдет возможным оздоровить артель без применения к обвиняемым незаслуженных репрессий». Тож захист порушив клопотання про припинення судового процесу з причини давності злочинів, але воно було відхилене.

Отже, діяльність М. Неплюєва та його послідовників була визнана злочинною і контрреволюційною внаслідок констатації совєцькими органами фактів правопорушень, вчинених

братчиками. У протоколах засідань Глухівської окружної міжвідомчої комісії за 1925 рік Братство було назване «крупним колективним поміщиком», заснованим на капіталістичному способі виробництва, зокрема зазначалося: «Братство було утворено колишнім мільйонером М.М. Неплюєвим у його володінні для об'єднання шляхом брехливих заходів, задурманюючи в застінках Братства хибним вихованням несвідому бідноту з метою її нещадної експлуатації і виховання в дусі монархізму, а також закабалюючи інше селянство, проводячи все це через групу явних прихильників його, яких він обрав і об'єднав в склад Думи, ставши на чолі її сам, забезпечив цю групу 1/30 частиною всього майна Братства».

Згідно судового вироку, трьох членів братської думи (Цвелодуба, Клочка, Бурдукало) було засуджено до вищої міри покарання, яке було замінене, з огляду на ряд пом'якшувальних обставин та зміцнення сталінської диктатури, десятима роками ув'язнення із суворого

ізоляцією і конфіскацією майна. Інші підсудні засуджені до різних термінів (від 1 до 8 років.). Усі засуджені підлягали позбавленню прав на 5 років і висилці за межі округи на 3 роки (після відбуття покарання). За ухвалою суду почалися масові арешти, було виселено сестер М. Неплюєва і частину братчиків. У 1929 р. всіх членів Братства репресовано із забороною проживання у Глухівській окрузі.

Тож совєцька влада поступово досягала своєї мети, активно використовуючи для цього таку ефективну зброю як засоби масової інформації. У справі Трудового братства преса також відіграла не останню роль. Було докладено всі можливі зусилля, щоб жоден «трудолюбивий читач» не мав більше ніяких сумнівів про справжню сутність Братства, яке вважалося ворожим елементом і несло небезпеку пролетаріату, адже у свій час співпрацювало з Українською державою гетьмана Павла Скоропадського, захищало свої землі від набігів селян та зберігало ре-

лігійний устрій життя. І врешті-решт у Воздвиженському був піднятий червоний прапор, а в «неплюєвському маєтку» прозвучав «Інтернаціонал».

Сьогодні ми спостерігаємо, як сучасна росія на швидкісному потязі несеться в минуле до «світливих» ідеалів тоталітарної диктатури. Державатерорист ув'язнює опозиційних лідерів, журналістів та активістів, репресує «ворогів народу», яких тепер називають «іноагентами», забороняє будь-яку критику дій влади, контролює усі сфери життя суспільства. Як і сторіччя тому, росія повністю контролює внутрішній інфопростір. В умовах медіа-монополії процвітає пропаганда, яка працює на зміцнення діючої злочинної влади та є настільки ефективною, що велика кількість росіян увірила в такі тези-перевертні: «розв'язання війни необхідне, щоб зберегти мир»; «введення тотальної цензури забезпечить свободу слова», «демоцид допоможе зберегти демократичний режим у державі».

З архіву газети «Народна трибуна»

П'ЯТІРКА

Мова є найбільшим, найціннішим надбанням як людського суспільства в цілому, так і кожної людини зокрема. За допомогою мови люди спілкуються між собою, виражають свої думки, почуття, зберігають їх і передають нащадкам.

Понад три тисячі мов є у світі, але для кожного народу, кожної нації найближчою і найдорожчою є його рідна мова. Вона є одним із важливих засобів формування гордості за свій народ, виявом його національної культури. Мова єднає між собою різні покоління людей і передається як заповіт, як найдорожча спадщина.

Нещодавно, переглядаючи архів газети «Народна трибуна» за 1973 рік, у № 10 (7343) від 23 січня на очі потрапив заголовок «П'ятірка». Чомусь із розмаїття заідеологізованих назв вихопилась ця, хоча відразу важко було здогадатись, про що піде мова у статті. Виявилось, що її автор Микола Харкевич у жанрі оповідання описав переживання і старання хлопчика Мишка при вивченні рідної мови. І хоча такі емоції могли виникнути в учня при опануванні будь-якої шкільної дисципліни, оповідач чомусь зробив акцент саме на українській мові.

50 років по тому, в умовах сьогодення, коли йде війна за нашу незалежність і майбутнє України, ми як ніколи розуміємо, що мова є основною ознакою національної ідентичності.

Після уроків Мишко додому не пішов. Піднявши комір пальта, насунувши на самі очі смужкову шапку, стояв під прикрашеним інієм каштаном і тяжко зітхав. А журитись було чому, бо в щоденник, якого старанно ховав від рідних, настирливо продовжували вписувати двійки з української мови.

Сріблястий Пушок, як завжди, чекаючи Мишка біля воріт школи, безтурботно помахував хвостом, підстрибував, качався по снігу, та впев-

нившись, що на нього не звертають ніякої уваги, сів біля стовбура каштана і так, як Мишко, тоскно задивився на шкільне подвір'я. Але тільки-но вийшов зі школи Андрій Петрович, начебто розуміючи, на кого чекає засмучений хазяїн, кинувся йому назустріч. І Мишко, понуривши голову, побрів за своїм волохатим другом.

— Що ж мені робити, Андрію Петровичу? — пробурмотів тихо.

— Вчити, — непривітно, як йому здалося, відповів учитель.

— Та я.., — щось хотів пояснити і, не закінчивши, замовк, ще більше увібрав голову в плечі, засопів кирпатим, усіяним ластовинням носом.

— Я б і радий був, та воно не вчить-ся. Читаю і нічого не розумію. І як ото іншим все вдається?

— Інші вчать кожного дня, а не гортають книгу час від часу. Трапилось щось незрозуміле, запитують пояснення у мене.

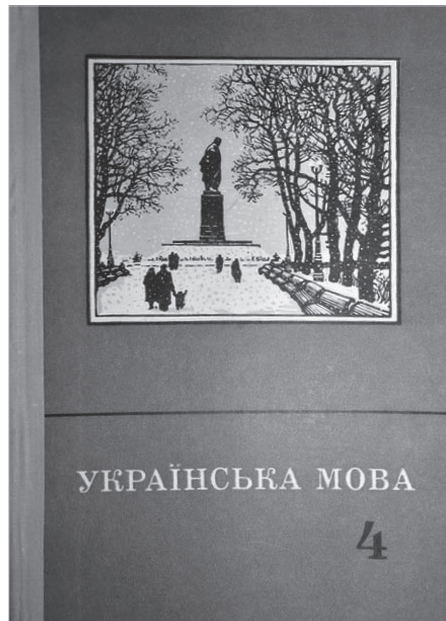
— То й може мені поясните, допоможете? Га?

← ...Тепер дзвоник з останніх уроків не сповіщав Мишкові, що заняття закінчуються. І даремно Пушок бігав попід вікнами школи, даремно сердито гарчав на техробітницю тітку Явдоху, даремно Сашко, сусід по парті, свистав йому з подвір'я, запрошуючи на каток. Міцно затуливши вуха долонями, сидів він над підручниками в тиші опустілого класу. І хоч дуже кортіло вибігти до Пушка, до гурту товаришів, помчати з ними на лижах з гірки, все ж, ловлячи на собі спокійно-уважний погляд Андрія Петровича, який поруч перевіряв учнівські зошити, терпляче в який раз повторював: «До першої відміни належать іменники...» А вони вперто не хотіли належати ні до якої відміни, і займенники чомусь хотіли неодмінно бути іменниками, а дієприкметники – прикметниками. Ой, як важко збагнути всю премудрість частин мови! Та чим частіше мокрів русявий чуб Мишка, тим рідше чулися його тяжкі зітхання, а очі Андрія Петровича із-за окулярів все лагідніше дивилися на нього. А частини мови, здавалося, поверталися до нього легшими сторонами, краще запам'ятовувалися правила.

Все було гаразд, та одне непокоїло Мишка все більше й більше. Незабаром закінчувалась чверть, а Андрій Петрович не тільки не викликав його на уроках, хоч він завжди піднімав руку з таким відчайдушним бажанням, що навіть зіскакував з місця, а взагалі зовсім наче не помічав щоденних старань Мишка виправити нарешті кляті двійки. Одного разу сказав:

– Відтепер готуй домашні завдання вдома. «Ну все, – ще більше зажурився Мишко. – Буде двійка за чверть. І для чого я тепер вчитиму?» Та якесь незрозуміле, до цього часу незнане почуття примушувало його кожного дня відкривати підручник, працювати над ним до тих пір, поки задані правила і вправи не були вивчені і виконані так, що міг собі твердо сказати: «От якби

Підручники з української мови у 1970–1980 рр.

тільки викликали!»

А викликали його тоді, коли вже зовсім не сподівався, бо йшов останній урок української мови в чверті, бо староста класу, ця препротивна чорноока всезнайка Галина на перерві, сердито дивлячись на нього і осудливо похитавши головою, сказала:

– Сором! Один двієчник на весь клас.

Вийшовши до дошки, Мишко відчув, як несамовито калатає серце, як долоні змокрили, стали гарячими, липкими. Ще відчув непереборне бажання будь-що відповісти так, щоб усі впевнилися: Мишко знає українську мову не гірше за них.

– А скажи нам? – поволі починав ставити запитання Андрій Петрович і не встигав закінчувати, як Мишко вже поспіхом відповідав, наводив приклади і порівняння. І знову чулося: «А скажи нам...». І знову впевнені відповіді Мишка.

Клас завмер. Сашко від здивування навіть рота розкрив, оторопіло переки-

дав погляд то на Мишка, то на Андрія Петровича. А за вікном виразно чулося радісне скавучання вірного Пушка.

– Діти, – підвівшись із-за стола і знявши окуляри, урочисто сказав Андрій Петрович, – зараз я з великим задоволенням ставлю Мишкові оцінку не лише за виявлені ним знання, а й за те, що він разом з ними виробив у себе впевненість, наполегливість, за його не легку, але дуже важливу перемогу над собою. Сідай Мишко, п'ять.

Та Мишко продовжував стояти. Схиливши голову, почервонівши так, що вуха стали схожі на дві променісті пелюстки маку, від несподіванки, хвилювання, радості, що враз охопили його, незчувся, як заплакав.

– Ти чого? – м'яко лягла на Мишкову голову рука вчителя.

– Бо п'ятірка ж, – ковтаючи сльози, прошепотів він і вибіг із класу.

Підготувала до друку
Світлана Жукова

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено у науково-дослідному відділі Заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Надія МІРОШНИЧЕНКО
Людмила АРТЕМОВА
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО